

Papp Szilárd

Egri, református templom

A Szatmárnémetihez (Satu Mare) közel, tőle északkeletre fekvő, s nevét a Nagyégre patakról kapó település talán már a XIII. században is létezett. Első biztos említését mindenesetre csak 1339-ből ismerjük.¹ A máig falusias Egri (Agris) templomáról a középkori források nem beszélnek.

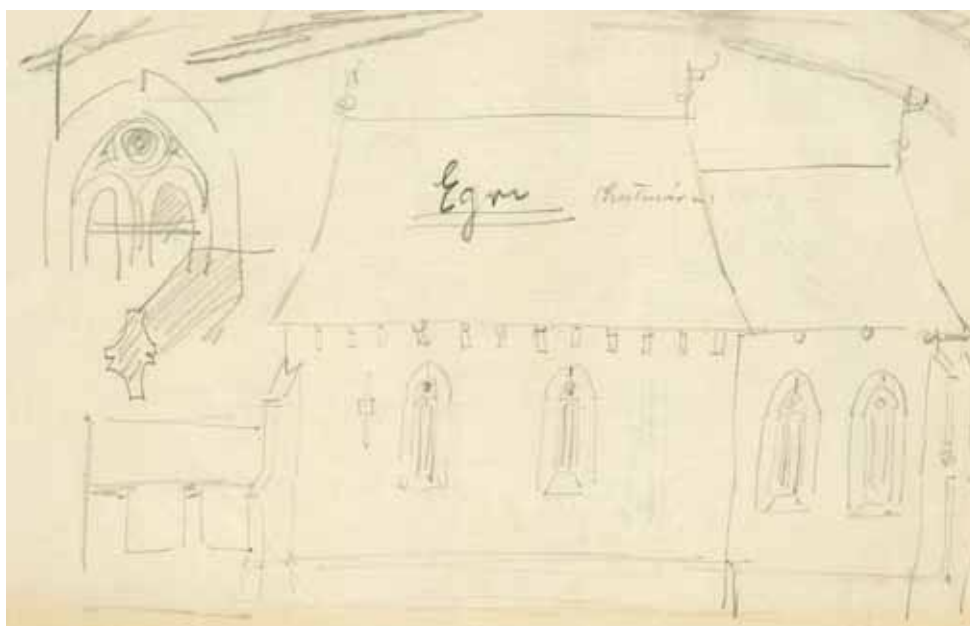
A kisméretű, keletelt épület jórészt ma is eredeti alakjában áll.² Téglalap alaprajzú hajójához egy-egy falszélességnivel keskenyebb, a nyolcszög öt oldalával záródó, egyszakaszos szentély csatlakozik. A hajó nyugati homlokzatához a korábbi fa harangláb helyére 1955-ben építettek neogótikus tornyot.³ A szentélyt és a hajót a sarkain – eltekintve utóbbi délkeleti sarkától – kétoszlatú, átlós elhelyezkedésű, azonosan kialakított támpillérek támasztják.⁴ Homlokoldalukon két-két, rézsűbe metszett homorlattal tagolt vízvető húzódik.⁵ A hajó és a szentély északkeleti sarkán álló táмок némileg eltérnek a többitől. Nem átlósan, hanem az északi falra merőlegesen állnak,

méreteik részben mások, és nem fut rajtuk körbe a templom lábazati párkánya sem. Miután lábazat a szentély köztük húzódó északi falán sem látható, e két pillér bizonyosan az egykor itt álló sekrestye keleti és nyugati falából lett kialakítva.⁶ A templom szerkezeti elemeinek egy részét biztosan faragott kőből készítették, az épület falazatának anyaga a vastag festésréteg miatt nem látható.⁷

A templomon, beleértve XX. századi tornyát is – de eltekintve a szentély előbb tárgyalt északi falától és két támpilléretől –, egységes, felül rézsús felülettel lezárt lábazat fut körbe.⁸ Az épület jelenlegi koronázópárkánya modern kialakítású.⁹ A hajónak a középkorban valószínűleg a nyugati falán volt a bejárata, a délin ugyanis az ablakok között alig van hely ajtónyílásnak, és bejáratra utaló nyomokat Schulcz Ferenc déli homlokzatot ábrázoló rajzán sem látni. A talán csak a torony építésekor átalakított bejárat formájáról azonban semmilyen információnk sincs. A hajó déli falán két azonosan kialakított

1. A templom délről

2. A templom déli homlokzata egyik ablakának részletével, Schulcz Ferenc rajza, 1864

3. A hajó nyugati ablaka

4. A szentély belseje nyugat felől

5. A szentély boltozata

és elhelyezkedő, csúcsíves, rézsús bélletű, kétosztatú ablak látható. Az ablakok osztói nem maradtak fenn, de megegyező formájú mérművük fennmaradt: kettős nyílásuk felül egy-egy orrtag nélküli félkörívvel záródik, ezek felett középen ugyancsak orrtag nélküli, egyszerű kör látható.¹⁰ A hajó északi falát nem bontja meg semmilyen részlet. A szentély déli falán a hajóéval mindenben, még fennmaradásuk mértékében is megegyező két ablak látható, többi falszakaszán azonban nem jelennek meg középkori nyílások.

A templom hajójának belsejében a két déli ablaktól eltekintve nincs más középkori részlet. A szentélyt csúcsíves diadalív választja el a hajótól. Pilléreinek a sarkait mindkét oldalon élszedéssel alakították ki, de a keletin e profilozás csak a vállvonaltig fut fel.¹¹ Ebben a magasságban mindkét pillér homlokoldalának a közepén egy-egy négyszögű kópótlás látható, melyekkel minden bizonnyal az egykori diadalívkereszt gerendafészeket próbálták elfedni. A szentélyben ma sem sekrestyeajtó, sem szentségtartó-, illetve ülőfülke nem látható, de majdnem biztos, hogy falkutatással előkerülnének ezek a részletek, vagy legalábbis maradványaik. A szentélyt egyszerű, négyágú csillagboltozat fedi, melynek keleti bordacso-

mópontjához a két záradéksarokból egy-egy bordaszakasza fut fel. A boltozat profil nélküli, kúp alakú konzolon nyugszik. Elülső részükön kisebb méretű, lefaragott felület mutatja, hogy egykor valamivel, leginkább címerpajzsokkal voltak díszítve. A konzolokról hengeres faloszlopok indulnak felfelé, felületükről válnak ki a mindkét oldalukon rézsúbe metszett homorlattal profilozott bordák.¹² Azoknál a boltindításoknál, ahol a faloszlopról több, azaz két borda indul felfelé, ezek eltérő magasságban válnak ki az oszlop felületéről. A boltozat csillagformájának közepén zárókőgyűrű látható, melynek külsején körbefut a bordaprofil.¹³ A déli bordacsomópontnál a délkeleti irányból érkező borda orrtagja átmetszi a csomópontot, és egy rövid szakaszon még továbbfut.

Noha épületkutatás hiányában természetesen nem lehet kizárni, jelenleg semmi nem utal arra, hogy a szentély és a hajó ne egységes építkezés eredménye lenne. Az a néhány részletforma, amely valamelyest alkalmas datálásra, szintén egyetlen időszakra utal. A teljesen orrtag nélküli, köríveket felhasználó mérmű az 1500 körüli évekből, illetve az azt követő néhány évtizedből ismert a hazai építészetben.¹⁴ Az eltérő magasságból indított bordák a szegedi ferences vagy a dési (Dej) plébániatemplom

1500 körül készült hajóboltozatánál jelennek meg félhengeres oszloppal összefüggésben.¹⁵ Annak a megoldásnak pedig, ahol a bordák a csomópontban átmetsződnék egymáson, 1490 körüli időből származik a legkorábbi, jól keltezhető hazai példája, és a XVI. században terjedt el szélesebb körben is.¹⁶ Mindezek alapján Egri ma álló középkori templomát az 1500 körüli évek és a gótikus építéset vége közötti időszakban emelték.

A település a XVI. század közepén teljes egészében a magát régóta a faluról nevező Egri család birtokában volt.¹⁷ Noha e kizárólagos tulajdonlást a század első harmadában és az előző század végén nem tudjuk egyértelműen kimutatni, a plébániatemplom építésében nyilvánvalóan a település fő birtokos-családjának a tagjai játszották a meghatározó szerepet.¹⁸

A fényképek Mudrák Attila (1, 3–5.) és Papp Szilárd (6.) munkái, a rajz órszí helye: KÖH Tervtár, ltsz.: K 13459.

6. Boltindítás a szentély délnyugati sarkában

JEGYZETEK

- ¹ NÉMETH 2008. 73–74.
- ² Rövid ismertetését ld.: *Szatmár* 2007. 16–17. (Terdik Szilveszter).
- ³ VÁRADY J. 2004. 411.
- ⁴ Henszlmann azt írja, hogy „A hajó elveszté támjait, kivéve ama kettőt, mely diagonal irányban nyugati két sarkán áll.” – ld.: HENSZLMANN 1864. 144. Hogy ezt mire alapozza, és eredetileg tényleg több támja volt-e a hajónak, épületkutatással lehetne kideríteni.
- ⁵ A vízvetők anyaga az őket borító vastag festékréteg miatt nem állapítható meg.
- ⁶ A pillérek pontosan ugyanolyan megformálású vízvetők láthatók, mint a többi pilléren, ami utalhat arra, hogy a templom támpilléreinek jelenlegi vízvetői nem középkoriak, hanem újkori utánzatok. A vízvetők profilrajzát közli Römer Flóris – ld.: KÖH Tudományos Irattár, Römer-jegyzőkönyvek, XV. 54.
- ⁷ A festett szerkezeti elemek (pl. lábazat, vízvetők) anyaga jelenleg szintén nem határozható meg.
- ⁸ A párkány részűs kialakítását Römer feljegyezte és le is rajzolta: KÖH Tudományos Irattár, Römer-hagyaték, ltsz.: 402/5. és Römer-jegyzőkönyvek, XV. 54.
- ⁹ A templom déli homlokzatáról és egyik mérművéről rajzot készítő Schulcz Ferenc nem tüntetett fel koronázópárkányt az épületen, KÖH Tervtár, ltsz.: K 13459. (az e lap túloldalán látható rajzok a felirat szerint „Akli és Egri” templomának részleteit ábrázolják, de az utóbbi helységnév a kötőszóval más kéz írása, s a részletek mind az egykori Ugocsa megyei Akli [Okai] ma is álló, középkori templomában láthatók).
- ¹⁰ Schulcz még le tudta rajzolni az ablakok osztóit, és profiljukat is felvázolta, KÖH Tervtár, ltsz.: K 13459. Az ablakkereteknek csak a szárkövei maradtak fenn kőből, könyöklőjük és a bélétek záradékrésze ma falazva van.
- ¹¹ Az élszedés lefelé befut a padló alá, ami arra utal, hogy a templom középkori járószintje a mainál lejjebb húzódtott.
- ¹² A bordaprofil rajzát némi pontatlansággal közli Römer: KÖH Tudományos Irattár, Römer-jegyzőkönyvek, XV. 55.
- ¹³ Pesty Frigyes helynévtárában a szentélyboltozat kapcsán a következő szerepel: „Menyezete igen szép faragot kőből van közepén A’ Szent tüzet tartó jüh.” PESTY 2001. 303. Talán egy Agnus Dei-ábrázolásról lehetett szó (vö.: NÉMETH 2008. 74), de hogy ez középkori volt-e, kérdéses. A boltozat bordacsomópontjain nincs semmilyen nyoma egykori díszítésnek, a zárókögyűrű pedig nehezen képzelhető el bármilyen ábrázolás. Esetleg a gyűrű nyílását elzáró, festett falapról lehetett szó, ahogy az máig fennmaradt pl. a Schwäbisch Gmünd-i Szent Kereszt-templom hosszházában (TRIPPS 1998. 157., 60b. kép).
- ¹⁴ PAPP 2005. 91., 134–135.
- ¹⁵ Szegedre ld.: SZŐKE B. 2005. 885–887., 17. kép; Désre: ENTZ 1942. 7–9. – a dési boltozatot a hajó nyugati falának belső oldalán, közvetlenül a mai síkmennyezet felett látható 1504-es, festett – és közöletlen – évszám datálhatja.
- ¹⁶ Az okolicsnói (Okolicné) ferences templom északi mellékkápolnájában látható megoldásra ld.: PAPP 2005. 89., 178., 170. kép.
- ¹⁷ MAKSAY 1990. II.: 723.
- ¹⁸ A birtoklásra ld. még: CSÁNKI I.: 494.; SZIRMAY 1809/1810. II.: 294–296.